

ISSN 1392–6195 (print)
ISSN 2029–2058 (online)
JURISPRUDENCIJA
JURISPRUDENCE
2009, 2(116), p. 317–320

EGIDIJAUS KRIVKOS MONOGRAFIJOS „VIEŠOJO INTERESO GYNIMAS CIVILINIAME PROCESĖ“ RECENZIJA

Stasys Vėlyvis

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto

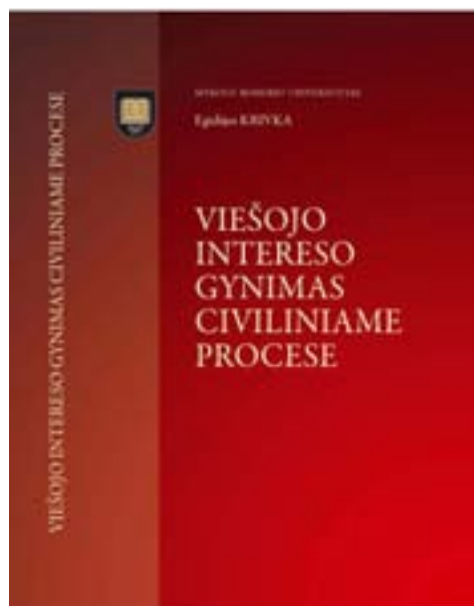
Civilinio proceso katedra

Ateities g. 20, LT-08303, Vilnius, Lietuva

Telefonas (+370 5) 2714 593

Elektroninis paštas cpk@mruni.eu

Pateikta 2009 m. gegužės 8 d., parengta spausdinti 2009 m. birželio 10 d.

Daugumos šiuolaikinių Europos valstybių praktikoje vyrauja socialinio civilinio proceso modelis, kuriuo yra grįstas dabartinis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Tokio civilinio proceso tikslu laikomas ne tik privatus, bet ir viešojo intereso gynimas. Viešojo intereso gynimo civiliniame procese tikslas lemia ir kai kuriuos šiandieninio civilinio proceso bruožus, pirmiausiai santykinai aktyvų teismo vaidmenį procese. Siekiant veiksmingesnio viešojo intereso gynimo, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse yra numatyta reikšmingų procesinių institutų, padedančių ginti viešąjį interesą. Čia reiktų paminėti grupės ieškinį viešajam interesui ginti, taip pat paprastą ieškinį. Nors viešojo intereso gynimas yra vienas

iš socialinio civilinio proceso tikslų, galiojantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas ir kiti įstatymai neapibrėžia pačios viešojo intereso sąvokos, taip pat nedetaliauoja pasaulinėje praktikoje pakankamai veiksmingai taikomų viešojo intereso gynimo procesinių priemonių (grupės ieškiny) įgyvendinimo tvarkos. Tai reiškia, kad įstatymų leidėjas, suteikdamas tam tikras teises suinteresuotiems asmenims ginant viešąjį interesą ir nenumatydamas jų įgyvendinimo tvarkos, šių teisės institutų aiškinimą palieka Lietuvos civilinio proceso teisės doktrinai. Šio darbo ir ėmėsi doc. Egidijus Krivka savo monografijoje „Viešojo intereso gynimas civiliniame procese“.

Egidijaus Krivkos monografija „Viešojo intereso gynimas civiliniame procese“ parašyta aktualia tema, kuri Lietuvoje moksliniu lygiu nagrinėta tik paties autoriaus nuo 2003 metų skelbtuose moksliniuose straipsniuose ir 2006 metais apgintoje disertacijoje „Viešojo intereso gynimo problemos civiliniame procese“.

Autoriaus tyrimo objektas yra viešojo intereso gynimo problemos civiliniame procese ir šių problemų sprendimo būdai. Mokslinių tyrimų tikslas – ištirti viešojo intereso gynimo civiliniame procese teorinius ir praktinius klausimus, surasti viešojo intereso gynimo civiliniame procese dabartinio teisinio reglamentavimo trūkumus ir pateikti pasiūlymus šiam reglamentavimui tobulinti. Tikslui pasiekti ir uždaviniams įgyvendinti autorius taikė bendruosius ir specialiuosius mokslinio tyrimo metodus. Iš bendrųjų tyrimo metodų taikyti loginis ir analizės bei sintezės metodai. Be minėtų bendrųjų mokslinio tyrimo metodų, monografijoje pasitelkti specialieji mokslinio tyrimo metodai: sisteminės analizės, lyginimo, semantinės analizės, apibendrinimo, mintinio eksperimento, dokumentų analizės, kontentanalizės, teleologinis ir kiti. Minėtieji bendrieji ir specialieji mokslinio tyrimo metodai taikyti kompleksiskai ir sistemiškai, glaudžiai susieti vienas su kitu.

Monografijoje išanalizuoti įvairūs šaltiniai – teisės aktai, monografijos, moksliniai straipsniai, teismų praktika, apibendrintos įvairios daugiau kaip 30 mokslininkų publikacijos, susijusios su nagrinėjamos temos klausimais. Monografijai reikšmingi lietuvių mokslininkų V. Mikelėno, A. Vaišvilos bei užsienio šalių autorių G. O. Abolonino, P. P. Kolesovo, V. Jarkovo, A. Gidi, J. A. Jolovičiaus, K. J. Totjevo, M. Cappelletti, N. Andrews, G. C. Hazardo, A. V. Kriažkovo, J. A. Tichomirovo, M. A. Gurvičiaus, R. Gukasiano, V. K. Pučinskio, P. H. Lindblomo, H. Kocho moksliniai darbai.

Atlikęs intereso kategorijos mokslinius tyrinėjimus autorius išskyrė atskiras interesų rūšis, atskleidė materialinių teisinių ir procesinių teisinių interesų reikšmę civilinio proceso teisei. Recenzuojamame darbe keliamiems uždaviniams spręsti interesai skirstomi į viešuosius ir privačius, nurodant, kad ne visada tarp pastarųjų dviejų teisinių interesų rūšių yra aiški riba. Reikšminga tai, kad monografijoje analizuojamas viešojo intereso dalykas bei viešojo intereso subjektai. Teisės moksle, kaip ir kiekvienoje mokslo šakoje, labai svarbus yra mokslinio tyrimo dalyko apibrėžimas. Autorius savarankiškai suformulavo viešojo intereso sampratą. Tai įrodo autoriaus mokslinių tyrimų kryptingumą ir prasmingumą ir leido jam atrasti bei analizuoti viešojo intereso gynybos problemas civiliniame procese ir pateikti siūlymus teisiniam reglamentavimui šioje srityje tobulinti.

Monografijoje analizuojamos Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normos, reglamentuojančios viešojo intereso apsaugą, aptariamoms su prokuroro, valstybės ir savivaldybių institucijų bei kitų asmenų, siekiančių apginti viešąjį interesą, dalyvavimu civiliniame procese susijusios, viešojo intereso gynimo individualiais bei grupės ieškiniiais ir išvestiniais ieškiniiais bei *res judicata* principo įgyvendinimo grupės ieškinių procese problemos. Autorius pabrėžia, kad išvestiniai ieškiniai ir grupės ieškiniai viešajam interesui ginti Lietuvos teisės sistemoje jau įteisinti, tačiau Lietuvos Respublikos procesiniuose įstatymuose dar nėra jų procesą reglamentuojančių teisės normų. Tai rodo, kad išvestinių ieškinių ir grupės ieškinių viešajam interesui ginti moksliniai tyrimai yra aktualūs civilinio proceso teisės teorijai ir teisės taikymo praktikai Lietuvoje. Visi šie klausimai Lietuvos civilinio proceso teisės teorijoje sistemingai ir išsamiai dar nenagrinėti, todėl jų aktualumas ir naujumas abejonių nekelia.

Monografijoje nagrinėjama visiškai nauja Lietuvoje viešojo intereso gynbos forma – grupės ieškiny, apie kurį Civilinio proceso kodekse užsiminta tik vienu sakiniu: „Viešajam interesui ginti gali būti pareiškiamas grupės ieškiny“⁴. Tik šia vienintele teisės norma reglamentuojamas grupės ieškinio institutas praktiškai neveikia, todėl negali būti taikomas viešajam interesui ginti. Teisės teorijai ir praktikai labai vertinga monografijoje atlikta klasikinio grupės ieškinio modelio ir jo pritaikymo galimybių Lietuvos teisės sistemoje analizė ir jos metu gautos išvados. Grupės ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje yra naujas ir plačiau netyrinėtas, todėl monografijoje atlikti grupės ieškinio viešajam interesui apginti moksliniai tyrimai yra aktualūs teisės teorijai ir praktikai.

Autoriaus nuomone, grupės ieškiny kaip teisės intereso gynimo priemonė yra racionalus būdas taupyti žmogiškuosius ir materialinius išteklius teismų veikloje, nes turi teigiamą poveikį proceso ekonomijai. Tokiu būdu būtų galima veiksmingiau įgyvendinti vieną iš civilinio proceso teisės principų – ekonomiškumo principą, nes vienoje byloje būtų išnagrinėjami daugybės asmenų ieškininio reikalavimai, kai pasinaudoti procesinio bendrininkavimo galimybėmis yra labai sunku arba praktiškai neįmanoma.

Autorius pagrįstai atkreipia dėmesį į tai, jog nepaisant, kad CPK 49 straipsnio 5 dalyje numatytas grupės ieškiny, lieka dar neišspręsta *res judicata* principo taikymo grupės ieškinių procesuose problema, kadangi Civilinio proceso kodekso 266 straipsnis draudžia teismo sprendime nustatyti neįtrauktų dalyvauti byloje asmenų teises ir pareigas. Autorius pažymi, kad *res judicata* principo taikymo reglamentavimas grupės ieškinio procese turi ypatingą reikšmę, nes vienas iš esminių grupės ieškinio proceso bruožų yra tas, kad byloje priimto teismo sprendimo *res judicata* galia yra išplečiama visai grupei. Monografijoje į šią problemą pažvelgta plačiau, nes teismo sprendimo grupės ieškiniuose *res judicata* galios išplėtimą siūloma derinti su atstovavimo adekvatumo teismine kontrole. Grupės ieškinio dalykas yra ir nedalyvaujančių byloje asmenų teisės ir interesai, todėl teismo sprendimo *res judicata* galia daugeliu atvejų saisto visus grupės narius, net ir nedalyvavusius byloje. Iš to išplaukia didelę praktinę reikšmę turintis autoriaus pasiūlymas, kad tokių asmenų teisės ir interesai turėtų būti apsaugoti nuo nesąžiningo ir nekompetentingo atstovavimo ir kad tai gali būti įgyvendinama grupės ieškinių procese užtikrinant tinkamą atstovavimo grupės interesams sąžiningumo bei adekvatumo ir teismo sprendimo *res judicata* galios pusiausvyrą.

Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme įteisintas visiškai naujas Lietuvos teisės sistemoje išvestinio akcininkų ieškinio institutas. Autorius pažymi, kad išvestiniu ieškiniu ginamas ir viešasis interesas, nes byloje pagal išvestinį ieškinį teismo sprendimu gali būti nustatyta bendrovės vadovo ir valdybos narių pareiga atlyginti bendrovei, kurios akcininkais gali būti gana didelė asmenų grupė, neteisėtais veiksmais padarytą žalą dėl jų pareigų nevykdymo arba netinkamo vykdymo, todėl išvestinis ieškinys pagrįstai yra laikomas grupės ieškinio atmaina. Išvestinio ieškinio institutas Lietuvos civilinio proceso teisės teorijoje išsamiai dar nenagrinėtas, todėl jo moksliniai tyrinėjimai taip pat yra nauji ir aktualūs.

Monografijoje pagrįstai atkreipiamas dėmesys į valstybės ir savivaldybių institucijų, turinčių ginti viešąjį interesą, neveiklumą, todėl pagrįstai siūloma skatinti privačią iniciatyvą ginti viešąjį interesą grupės ieškiniiais. Tokio pasiūlymo įgyvendinimas kompensuotų minėtų institucijų neveikimą ir užtikrintų viešojo intereso gynimą platesniu mastu.

Autoriaus manymu, teisėkūroje reikėtų vengti teisės kreiptis į teismą su ieškiniu arba grupės ieškiniu viešajam interesui ginti nepagrįstų ribojimų. Civilinio proceso teisės doktrinoje pripažįstama, jog teisė kreiptis į teismą yra procesinė subjekcinė teisė, todėl ji negali priklausyti nuo materialiojo pobūdžio aplinkybių. Teisės kreiptis į teismą prielaidomis gali būti tik procesinio teisinio pobūdžio aplinkybės. Spręsdamas ieškinio arba grupės ieškinio viešajam interesui ginti priėmimo klausimą, teismas neturėtų iš anksto, neišnagrinėjęs bylos, vertinti materialiojo pobūdžio aplinkybės – ar realiai ginamas viešasis interesas – ir su tuo susieti ieškinio arba grupės ieškinio viešajam interesui ginti priėmimo klausimą.

Doc. Egidijaus Krivkos monografija „Viešojo intereso gynimas civiliniame procese“, kurioje analizuojamos su viešojo intereso apsauga civiliniame procese susijusios problemos ir įstatymų leidėjui bei teismų praktikai pateikiami aiškūs siūlymai, kaip būtų galima jas spręsti, yra neabejotinai reikšminga ir aktuali. Šis leidinys taip pat gali būti naudingas teisės studijų procese kaip mokomoji medžiaga studentams, kadangi teisės literatūros viešojo intereso gynimo civiliniame procese tema stinga. Mokslinė prasme vertinga, kad monografijoje pakankamai išsamiai analizuojama sociologinė, teisinė intereso sąvoka, formuluojama viešojo intereso sąvoka, analizuojama intereso prigimtis, viešojo intereso subjektai.

Ši knyga – tai vertingas mokslinių ir praktinių žinių šaltinis ne tik socialinių mokslų srities mokslininkams, aukštųjų universitetinių mokyklų teisės studijų doktorantams, magistrantams bei kitiems studentams, bet ir praktikams.

Profesorius dr. Stasys Vėlyvis